

Sjukvårdsberedningens verksamhetsrapport 2020

Sjukvårdsberedningens verksamhetsrapport 2020	1
Regionfullmäktiges sjukvårdsberedning.....	1
Aktuellt uppdrag 2020	2
Medborgardialog.....	2
Verksamhetsrapport	3
Fakta	4
Styrande dokument	4
Fakta om ungdomsmottagning.....	4
Ungdomsmottagningar i Norrbotten	5
Ungdomsmottagningar och ungas sexuella hälsa	6
Innehåll i tidigare beredningsrapporter	7
Sjukvårdsberedningens analys	8
Tillgänglighet.....	8
Kännedom.....	9
Hitta rätt och få kontakt	9
Samverkan	10
Sammanfattning av behov.....	11
Referenser/länkar	12

Sjukvårdsberedningens verksamhetsrapport 2020

Regionfullmäktiges sjukvårdsberedning

Sjukvårdsberedningen arbetar med uppgifter som rör livsstilsfrågor, förebyggande hälso- och sjukvård samt länets hälso- och sjukvård och tandvård. Beredningens uppgift är att inom sitt område

- öka kunskapen om medborgarnas behov
- verka för bättre kontakter mellan medborgare och förtroendevalda
- avge rapport med analys av genomfört uppdrag till regionfullmäktige.

Ledamöter 2020	
Erika Sjöo (SJVP), ordförande	Katarina Burman (V)
Sarah Karlsson (C), vice ordförande	Maria Sjöberg (S)
Ann-Christin Åström (SJVP)	Lennart Holm (S)
Ulla Isaksson (SJVP)	Maivor Johansson (S)
Siv Maherra (SJVP)	Roland Nirlén (S)
Roland Nordin (M)	Per Göransson (SD) till april 2020
Anders Bohm (SJVP)	Susanne Ström (SD) från april 2020

Ersättare 2020	
Sören Sidér (SJVP)	Linda Jonsson (V)
Sara Bjerregaard (SJVP)	Anders Burman (S)
Jörgen Afvander (SJVP)	Ann Kristin Nilsson (S)
Malin Markström (SJVP)	Peter Sköld (S)
Marina Eriksson (M)	Ida Johansson (S)
Robert von Schantz (M)	Susanne Ström (SD) till april 2020
Kristina Bäckström (C)	Kristina Karlsson (SD) från april 2020

Aktuellt uppdrag 2020

Regionfullmäktige beslutade den 19-20 november 2019 att

- sjukvårdsberedningen ges för år 2020 uppdraget att föra medborgardialog om följande uppdrag: Vilka behov av stöd och hjälp från en ungdomsmottagning har barn och ungdomar i Norrbotten?

Beredningarna ska lämna sina verksamhetsrapporter till regionfullmäktige senast i november 2020.

Medborgardialog

Beredningens arbetssätt är medborgardialog, en samtalsmetod där både medborgare och förtroendevalda är delaktiga. När dialogen genomförs växlar deltagarna mellan att lyssna och att tala. Resultatet av genomförda medborgardialoger utgör en del av regionens kommande beslutsunderlag och återkopplas till medborgarna.

När beredningens ledamöter genomför dialoger ökar medborgarnas inflytande samtidigt som regionens förtroendevalda får större kunskap om medborgarnas behov.

Beredningen har planerat och genomfört dialoger med elever i högstadiet och gymnasiet. För att alla dialoger ska utgå ifrån det aktuella uppdraget och för att underlätta beredningsarbetet har beredningen avgränsat sig till fyra frågeställningar.

- Vad är en ungdomsmottagning för dig?
- På vilket sätt vill du ha information om ungdomsmottagningar?
- Vilket stöd och vilken hjälp önskar du att en ungdomsmottagning ska erbjuda? Spelar det någon roll vem du möter på en ungdomsmottagning (person/yrkesroll)?
- På vilket sätt vill du ha kontakt med en ungdomsmottagning?

Frågorna har legat till grund för dialogerna som anpassats efter deltagarnas förutsättningar och situation, för att främja ett så öppet samtal som möjligt. Dialogerna har kompletterats med möjlighet att skriva till beredningen i efterhand eftersom det för vissa deltagare har handlat om känsliga ämnen.

Vid tiden för pandemiutbrottet hade beredningen genomfört dialoger i fem kommuner och planerat ytterligare dialoger i nio kommuner som alla fick ställas in. Samtidigt hade ledamöterna påbörjat ett arbete som skulle leda till digital annonsering för att uppmärksamma fler ungdomar på möjligheten att skriva till beredningen. När alla dialoger ställdes in hade annonseringen till viss del kunnat ersätta de uteblivna dialogerna. Satsningen fastnade i handläggningen på kommunikationsavdelningen och tyvärr kom det aldrig ut några annonser.

Beredningen bedömer att det underlag som framkommit från genomförda dialoger och material som skickats in i efterhand från dialogdeltagare, tillsammans med den kunskapsuppbyggnad som ledamöterna fått under uppdragstiden, är tillräckligt för att kunna lämna en verksamhetsrapport för 2020.

Verksamhetsrapport

Enligt reglementet ska beredningen lämna sin verksamhetsrapport till regionfullmäktige senast i november 2020 för att kunna ingå i regionens ordinarie planeringsprocess. Rapporten ska innehålla

- redovisning av medborgarnas behov inom det aktuella uppdraget
- underlag inför styrelsens beredning av regionens strategiska plan.

Sjukvårdsberedningens verksamhetsrapport inleds med information om beredningen och det aktuella uppdraget följt av ett faktaavsnitt. Därefter lämnar beredningen sin analys samt redovisar skillnader och likheter i länet. Rapporten avslutas med en sammanfattning av de behov som beredningen har identifierat utifrån uppdraget.

Fakta

Den här delen av sjukvårdsberedningens verksamhetsrapport innehåller fakta med anknytning till sjukvårdsberedningens arbete och det aktuella uppdraget. Här redovisas en del av den fakta som beredningens ledamöter tagit del av under sin kunskapsuppbyggnad och använt sig av både inför och under uppdraget samt under analysarbetet.

Styrande dokument

Både regionens arbete med utvecklingen av hälso- och sjukvården och beredningens arbete påverkas av en rad styrande dokument. Här redovisas de viktigaste dokumenten som har kopplingar till årets uppdrag.

Reglemente för fullmäktiges beredningar och utskott

Reglementet reglerar bland annat hur regionfullmäktiges beredningar ska vara sammansatta och verka.

Strategisk plan 2020-2022

Regionens strategiska plan fastställs av regionfullmäktige. Den innehåller vision och värdegrund, regionens uppdrag och styrning, planeringsförutsättningar, strategisk inriktning och uppdrag. Planen innehåller även de fem perspektiven samhälle, medborgare, verksamhet, medarbetare och ekonomi med strategiska mål för samtliga perspektiv.

Vägen till framtidens hälsa och vård år 2035

Norrbotten är en av de regioner i världen där andelen äldre i befolkningen ökar snabbast och med färre personer i arbetsför ålder ska regionen klara att möta ett ökat vårdbehov. För att aktivt möta dessa utmaningar har regionen tagit fram strategin Vägen till framtidens hälsa och vård år 2035. Målet i strategin är en hälso- och sjukvård som arbetar mer hälsofrämjande och ser patienten som en aktiv partner. Regionen ska samverka med övriga samhällsaktörer och använda digitaliseringen som möjliggörare när den nya välfärden formas.

Fakta om ungdomsmottagning

Vad är en ungdomsmottagning

Föreningen för Sveriges ungdomsmottagningar (FSUM) har gett ut en handbok för Sveriges ungdomsmottagningar.

I handboken konstaterar FSUM att ungdomsmottagningar behövs som ett led i att tillgodose ungdomars och unga vuxnas rätt till hälsa. Ungdomsmottagningen har till uppgift att på ungas uppdrag förmedla kunskap, ge information, stöd och behandling under denna tid. Detta gäller i synnerhet inom området sexuell, reproduktiv och psykosocial hälsa. Ett av ungdomsmottagningens grundfundament är att ungdomar under 18 år kan söka utan vårdnadshavarens kännedom eller godkännande.

Vad en ungdomsmottagning i Norrbotten ska erbjuda

Uppdraget till ungdomsmottagningarna är att

- bland ungdomar och unga vuxna stärka identitets- och personlighetsutveckling
- förebygga och tidigt upptäcka psykisk ohälsa och sociala problem
- främja en god reproduktiv och sexuell hälsa
- bedriva utåtriktat hälsofrämjande arbete.

För ungdomsmottagningarna betyder det ett stort antal aktiviteter inom en rad områden. Några exempel är:

- Stärka personlig utveckling, självkänsla.
- Fånga upp psykisk ohälsa, hjälpa och stödja, behålla det friska friskt så länge som möjligt.
- Förebygga/upptäcka risk- eller missbruk och hjälpa vidare till rätt vårdnivå.
- Förebygga/upptäcka våld (exempelvis fysiskt, psykiskt, sexuellt, hedersrelaterat).
- Förhindra oönskade graviditeter och minska antalet aborter.
- Ifrågasätta normer, exempelvis mansnormen och heteronormen. Enskilt och i grupp.
- Lågtröskelverksamhet. Det ska vara lätt att få tid hos mottagningen. Hjälp vidare till annan instans vid behov. Viktigt med samverkanspartners.
- Svara på frågor om kroppen, sex, lust, relationer och kärlek.
- Göra medicinska bedömningar.
- Förebygga och behandla könssjukdomar.
- Kondomsamtal.

Tillgänglighet till ungdomsmottagning i Norrbotten

Enligt Region Norrbotten ska en ungdomsmottagning välkomna unga mellan 12-25 år men det ser olika ut i länet.

Mottagningen ska ha hög tillgänglighet via telefon, drop in, 1177, funktionsbrevlåda, videosamtal och chatt via appen Ung i Norr men även här ser det olika ut i länet.

Ungdomsmottagningar i Norrbotten

För att räknas som en fullvärdig ungdomsmottagning ska mottagningen vara bemannad av barnmorska, kurator och till mindre del läkare. Ungdomsmottagningen ska också finnas i en egen lokal och inte som en del av en hälso-central.

Fullvärdig ungdomsmottagning finns i Luleå, Boden och Piteå

Ungdomsmottagningarna drivs av två huvudmän: regionen och respektive kommun. Varje mottagning har en egen verksamhetschef men central styrning och samordning saknas.

Resten av länet bedriver ungdomsmottagningsliknande verksamhet

Ungdomsmottagningsliknande verksamhet är exempelvis att en barnmorska driver verksamhet och har avsatt tid för unga några timmar per vecka på den hälsocentral där denne arbetar.

Arjeplog, Arvidsjaur och Älvsbyn har stöd från Piteå via appen Ung i norr.

Jokkmokk och Överkalix saknar helt ungdomsmottagningsliknande verksamhet

Unga i dessa kommuner måste vända sig till den ordinarie vården eller verksamheter i andra kommuner för att få stöd och hjälp.

Ungdomsmottagningar och ungas sexuella hälsa

Under hösten 2019 genomförde Sveriges kommuner och regioner (SKR) en nationell kartläggning av ungdomsmottagningarnas arbete med unga när det gäller sexualitet och egenmakt. Arbetet ledde till rapporten ”Ungdomsmottagningar och ungas sexuella hälsa – nuläge och vägar framåt” som gavs ut under våren 2020. Där identifieras fyra sätt att stärka ungdomsmottagningarna.

- Tydliggör uppdraget.
 - Utveckla mål och strategier som tydliggör viktiga prioriteringar.
 - Tydliggör utbud av insatser och kompetenser.
- Utveckla strategier för ökad tillgänglighet.
 - Öka medvetenheten om olika tillgänglighetshinder.
 - Överväg ett ökat fokus på utåtriktat arbete, riktade mottagningar och digitala besök.
- Stärk kunskapsstyrningen och kunskapsutbytet.
 - Skapa systematik i uppföljning och utvärdering.
 - Öka tillgången till kunskapsstöd och stärk kunskapsutbytet mellan ungdomsmottagningar.
- Förbättra samverkan mellan ungdomsmottagningar och med andra aktörer.
 - Samla lokala resurser.
 - Samordna olika aktörers insatser kring enskilda ungdomar.
 - Utveckla samverkan med skolan, inklusive elevhälsan.

Innehåll i tidigare beredningsrapporter

Regionfullmäktiges beredningar har under åren genomfört medborgardialoger inom en rad olika ämnesområden. Några har haft koppling till årets uppdrag. Här redovisas utdrag och behovsbeskrivning i punktform ur två tidigare verksamhetsrapporter.

Hälso- och sjukvårdsberedningarnas verksamhetsrapport 2015: Jämlig hälsa för barn och ungdomar

Tillgången till hälso- och sjukvård för barn och ungdomar varierar mellan orterna i länet. Det gäller exempelvis möjligheten att besöka en hälsocentral eller tandvård men även barn- och ungdomsmottagning, psykolog, skolsköterska och kurator.

Det finns en ökad psykisk ohälsa bland barn och ungdomar i länet som även varierar mellan kommunerna. Depression och stress är exempel på problem som växer. Andra ökande problemområden är ensamhet, utanförskap och problem med inkludering.

- Det finns ett behov av att landstingets förebyggande och vårdande insatser anpassas efter barn och ungdomars förutsättningar på respektive ort.
- Det finns ett behov av samordnad och jämlig information från hälso- och sjukvården när det till exempel gäller information från mödra- och barnvårdscentralerna.
- Det är viktigt att hälso- och sjukvården tar barn och ungas hälsa på allvar.
- Landstinget måste samordna sina hälsoinformationsinsatser med kommunerna och skolhälsovården.
- För en jämlig vård måste landstinget anpassa vårdmötet efter de ungas förutsättningar.

Allmänna beredningens verksamhetsrapport 2018: Vilket behov har ungdomar av inflytande och möjlighet att påverka?

Tillgängligheten till hälso- och sjukvården behöver bli bättre. Ungdomar som varit på läkarbesök utanför hemorten tycker det är omständligt då det oftast går bort en hel skoldag för ett läkarbesök. Det upplevs krångligt att komma i kontakt med hälsocentralen via telefon eftersom de kan ringa tillbaka under skoltid. Det borde gå att lösa på andra sätt, till exempel via digital teknik. För de med psykisk ohälsa kan det vara särskilt svårt när vården inte är tillgänglig.

- Frågor som är viktiga för unga att påverka inkluderar tillgången till vård i närområdet.

Sjukvårdsberedningens analys

Sjukvårdsberedningen presenterar sin analys utifrån det uppdrag som beredningen tilldelats av regionfullmäktige för 2020.

- Sjukvårdsberedningen ges för år 2020 uppdraget att föra medborgardialog om följande uppdrag: Vilka behov av stöd och hjälp från en ungdomsmottagning har barn och ungdomar i Norrbotten?

Beredningens analys baseras på genomförda medborgardialoger i fem kommuner, material som skickats in i efterhand från dialogdeltagare och den faktaisamling som beredningen gjort under uppdragstiden.

Beredningen vill poängtera att underlaget saknar den bredd som hade funnits om inte planerade dialoger i nio kommuner ställts in efter pandemiutbrottet. Dessutom hann beredningen inte genomföra dialoger i någon av de kommuner som har fullvärdiga ungdomsmottagningar innan pandemin bröt ut.

Det är olyckligt att beredningens marknadsföring via regionens digitala kanaler för att få ungdomar att skriva till beredningen fastnade i handläggningen på kommunikationsavdelningen och aldrig blev lanserad. Det har därför varit omöjligt för beredningen att dra slutsatser som ger en heltäckande bild av situationen i Norrbotten.

En erfarenhet är att flickor är varit mer aktiva i dialogsamtalen med beredningen. Pojkar uppger i vissa fall att de inte har samma behov av ungdomsmottagning som flickor. En längre dialogperiod med fler kontaktvägar till beredningen skulle ge en större bredd i materialet och kanske visa på ett annat resultat.

Beredningen bedömer att det underlag som framkommit från genomförda dialoger och material som skickats in i efterhand från dialogdeltagare, tillsammans med den kunskapsuppbyggnad som ledamöterna fått under uppdragstiden, är tillräckligt för att kunna lämna en verksamhetsrapport. Samtidigt skulle en förlängning av uppdraget ge ett bredare underlag på samma gång som fler flickor och pojkar i Norrbotten skulle få möjlighet att komma till tals.

Tillgänglighet

Beredningen konstaterar att det inte finns fullvärdiga ungdomsmottagningar i fler än tre av länets 14 kommuner. I många kommuner finns enklare lösningar men dessa är inte i närheten av att kunna erbjuda allt som en ungdomsmottagning ska innehålla. Ungdomarna anser heller inte att de har en ungdomsmottagning när de går till en sjuksköterska på hälsocentralen.

Beredningen noterar att skillnaderna i tillgänglighet till stöd och hjälp är väldigt stor och att utbudet inte är jämnt beroende på var man växer upp i Norrbotten. På längre sikt kan ojämlikheten även påverka vilka kommuner som familjer och ungdomar väljer att leva i eller flytta ifrån.

Beredningen vill poängtera att barn och ungdomar i Norrbotten inte växer upp under lika villkor när det gäller möjlighet till stöd från hälso- och sjukvården.

Här ser beredningen att digitala verktyg kan vara en del av lösningen för ett mer jämlikt stöd till barn och ungdomar. Samtidigt måste möjligheten till personliga möten alltid finnas. Målet måste vara ett jämlikt utbud som erbjuder det stöd ungdomarna efterfrågar, behöver och har rätt till.

Beredningen vill också påminna om att alla barn och ungdomar inte har samma förutsättningar att söka och få hjälp. Läs- och skrivsvårigheter, annat språk, funktionsnedsättningar och familjesituationer som gör det svårt att vara i kontakt med en ungdomsmottagning är några exempel.

Kännedom

Beredningen ser i huvudsak två orsaker till de stora skillnaderna i barns och ungdomars kännedom om ungdomsmottagning. Det handlar om tillgång och marknadsföring.

Tillgång

Den varierande kännedomen om vad en ungdomsmottagning kan erbjuda beror till stor del på att det i vissa kommuner inte finns någonting att känna till. Ungdomar som behöver stöd lyckas i bästa fall hitta lösningar via andra vägar.

Marknadsföring

I kommuner utan ungdomsmottagning finns ingenting att marknadsföra. Där är kännedomen om hälso- och sjukvårdens möjlighet att erbjuda råd och stöd till barn och ungdomar låg. I kommuner med begränsad verksamhet används det mesta av resurserna till att driva verksamheten. I kommuner med en aktiv ungdomsmottagning kan marknadsföring ske via affischering, annonser, skolbesök, skolsköterska och liknande.

Beredningen ser ett behov av bred marknadsföring och information via olika kanaler. Alla barn och ungdomar ska kunna få och hitta information om vilket stöd och vilken hjälp man har rätt till och hur man kommer i kontakt med hälso- och sjukvården på ett sätt som passar ens förutsättningar.

Hitta rätt och få kontakt

Det finns en stor variation när det gäller hur ungdomar vill kontakta en ungdomsmottagning. Vissa vill ringa, andra vill skriva och några vill besöka. Beredningen vill poängtera att barn och ungdomar har olika behov och att det är viktigt att alla kontaktvägar hålls öppna. Oavsett kontaktväg ska alla få samma stöd och hjälp.

Det är viktigt att de barn och ungdomar som söker kontakt får svar snabbt. Samtidigt passar det sällan att använda system med återuppringning eftersom det i stort sett är omöjligt att ta känsliga telefonsamtal på skoltid.

Det är viktigt för ungdomar att känna förtroende för den man får kontakt med vid ungdomsmottagningen. Så länge det är en vuxen person som man känner att man kan lita på spelar det mindre roll vad personalen har för profession. Huvudsaken är att det är någon som lyssnar och förstår.

Personalens agerande är viktigt. Den som möter ungdomar och inte har matchande profession måste kunna slussa vidare till rätt personalkategori för bästa hjälp. Det verkar fungera bra på fullvärdiga ungdomsmottagningar där många personalkategorier samlas. I kommuner med begränsad eller ingen verksamhet går det inte att uppfylla.

Flickor vill i större utsträckning träffa kvinnlig personal, framför allt när det gäller fysiska vårdinsatser som undersökningar och liknande. Samma tendens noteras för pojkar men inte i lika stor utsträckning. Vid samtal verkar det spela mindre roll för både flickor och pojkar om personalen är kvinnlig eller manlig. Huvudsaken är att barnen och ungdomarna känner förtroende i vårdmötet.

En del av ungdomarna föredrar att träffa äldre personal som upplevs som livserfaren och välutbildad. Andra ungdomar träffar hellre yngre personal ”som förstår hur det är att vara ung”.

Samverkan

Beredningen konstaterar att det knappt finns någon samordning eller samverkan mellan verksamheterna i de olika kommunerna. En ökad samordning och samverkan skulle höja personalens kompetens samtidigt som resurser skulle kunna komma till användning i större delar av länet och jämlikheten i utbudet öka.

Sammanfattning av behov

Beredningen har i sin analys sökt svar på uppdragets frågeställning

- vilka behov av stöd och hjälp från en ungdomsmottagning har barn och ungdomar i Norrbotten?

Beredningen konstaterar att flera problemområden som uppmärksammats i tidigare beredningsrapporter fortfarande finns kvar. Det handlar sammanfattningsvis om vikten av att hälso- och sjukvården tar barnens och ungdomarnas hälsa på allvar.

Det måste finnas stöd och hjälp från en fullvärdig ungdomsmottagning i hela Norrbotten så snart som möjligt. I dagsläget är situationen långt ifrån jämlik.

Digitalisering och omställning till nya arbetssätt är en möjlighet till vissa förbättringar. Beredningen ser att både kännedom om ungdomsmottagningar och tillgänglighet till ungdomsmottagningar kan ökas via digitala satsningar. Samtidigt får omställningar inte äventyra möjligheten till personlig kontakt. Dessutom är det viktigt att tekniksvaga grupper inte drabbas när ny teknik införs.

De behov som beredningen hittills identifierat sammanfattas i följande punkter.

- Tillgång till fullvärdig ungdomsmottagning för barn och ungdomar i hela Norrbotten.
- Bredare marknadsföring i flera kanaler för att nå så många barn och ungdomar som möjligt med information om vilket stöd och vilken hjälp man har rätt till och hur man kommer i kontakt med hälso- och sjukvården på ett sätt som passar ens förutsättningar.
- Det måste finnas olika fysiska och digitala möjligheter för barn och ungdomar att kontakta och besöka en ungdomsmottagning efter sina behov och förutsättningar.
- Det måste vara enkelt och gå snabbt för barn och ungdomar att komma i kontakt med någon vuxen att prata med.
- Samverkan och samordning av ungdomsmottagningar måste snarast påbörjas för att främja en jämlik hälso- och sjukvård för barn och ungdomar i hela Norrbotten.

Referenser/länkar

Reglemente för fullmäktiges beredningar och utskott

<https://vis.nll.se/omrade/landstingets-styrande-dokument/Default.aspx?onlyContent=1>

Strategisk plan för 2019-2021

<https://vis.nll.se/omrade/landstingets-styrande-dokument/Default.aspx?onlyContent=1>

Vägen till framtidens hälsa och vård år 2035

<https://vis.nll.se/omrade/landstingets-styrande-dokument/Default.aspx?onlyContent=1>

Handbok för Sveriges ungdomsmottagningar

www.fsum.nu

Hälso- och sjukvårdsberedningarnas verksamhetsrapport 2015: Jämlig hälsa för barn och ungdomar.

<https://www.norrbotten.se/sv/Demokrati-och-insyn/Sa-styrs-landstinget/Beredningar-och-utskott/Beredningarnas-rapporter/>

Allmänna beredningens verksamhetsrapport 2018: Vilket behov har ungdomar av inflytande och möjlighet att påverka?

<https://www.norrbotten.se/sv/Demokrati-och-insyn/Sa-styrs-landstinget/Beredningar-och-utskott/Beredningarnas-rapporter/>

SKR-rapport: Ungdomsmottagningar och ungas sexuella hälsa.

<https://skr.se/tjanster/merfranskr/rapporterochskrifter/publikationer/ungdomsmottagningarochungassexuellahalsa.33435.html>

norrbotten.se